

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
ВІДДІЛ ДИДАКТИКИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ
ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ЛАБОРАТОРІЯ ПСИХОДИДАКТИКИ
ІМЕНІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО
БРЕСТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БРДУ ІМЕНІ О. С. ПУШКІНА (БІЛОРУСЬ)
ВИЩА ШКОЛА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО У М. ЛЕШНО (ПОЛЬЩА)
ГРОДНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯНКИ КУПАЛИ (БІЛОРУСЬ)
ДЕРЖАВНА ВИЩА ПРОФЕСІЙНА ШКОЛА ІМЕНІ ПРОФЕСОРА СТАНІСЛАВА ТАРНОВСЬКОГО
У М. ТАРНОБЖЕГ (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)
ДЗО «ГРОДНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ» (БІЛОРУСЬ)
ЖЕШУВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)
КАЗАХСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. АБАЯ (КАЗАХСТАН)
ПУБЛІЧНИЙ ІНСТИТУТ «ТРАКАЙСЬКИЙ ЦЕНТР ПРОСВІТИ» (ЛИТВА)
ТРАКАЙСЬКИЙ ЦЕНТР РОЗВИТКУ ДОРΟΣЛИХ (ЛИТВА)
УНІВЕРСИТЕТ САСКАТЧЕВАНА (КАНАДА)

***ВІСНИК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ДОСЛІДНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ДИДАКТИКИ
ІМЕНІ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО***

Випуск 2 (21)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ
ПСИХОДИДАКТИКИ: ФІЛОСОФСЬКІ,
ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Умань, 21–22 травня 2020 року)

Умань
2020

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР ТА ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ЗБІРНИК:

Осадченко Інна, д-р. пед. наук., професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Васьківська Галина, д-р. пед. наук, проф., зав. відділом дидактики Інституту педагогіки НАПН України;

Велскоп Войцех, д-р. соціолог. наук, проректор з організації навчання та якості освіти Вищої школи бізнесу і наук про здоров'я в Лодзі;

Демченко Ірина, д-р. пед. наук, проф., декан факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Івлєва Надія, канд. пед. наук, доц. Казахського національного педагогічного університету імені Абая;

Коберник Олександр, д-р. пед. наук, проф., зав. кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Кочетова Наталія, канд. фіз.-мат. наук, декан факультету початкової освіти Самарського державного соціально-педагогічного університету;

Кравченко Оксана, д-р. пед. наук, проф., декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лякішева Анна, д-р. пед. наук, проф. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Максимук Лариса, канд. пед. наук, доц. кафедри іноземних мов Брестського державного університету імені О. С. Пушкіна;

Сергейко Світлана, канд. пед. наук, доц., ректор ДЗ «Гродненський обласний інститут розвитку освіти»;

Тарантей Віктор, д-р. пед. наук, проф., зав. каф. педагогіки та соціальної роботи ДЗ «Гродненський державний університет імені Янки Купали»;

Тарантей Лариса, канд. пед. наук, доц., декан ДЗ «Гродненський обласний інститут розвитку освіти».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Штефан Людмила, д-р. пед. наук, проф., завідувач кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди;

Данилюк Оксана – канд. філол. наук, доц., зав. кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

ТЕХНІЧНИЙ РЕДАКТОР:

Будегай Вікторія – лаборант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 13 від 18.05.2020 р.).*

Мова видання: українська, російська, польська, англійська, китайська

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ №19704 – 9504Р від 21.12.2012 р.

Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. В53 Вип. 2(21): Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: матеріали 4 Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 21–22 трав. 2020 р.) / МОН України, НАПН України, Ін-т педагогіки [та ін.]; [редкол.: Осадченко І. (голов. ред. та відп. за вип.), Васьківська Г., Велскоп В. [та ін.]. – Умань : Візаві, 2020. – 154 с.

До збірника увійшли матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти». Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямкам роботи конференції: психодидактика та психопедагогіка: від історії та теорії – до практики (філософські, педагогічні, психологічні та соціальні аспекти); сучасні особливості навчання та виховання у закладах дошкільної, загальної середньої, вищої та післядипломної освіти на засадах традиційного, інклюзивного та інтегрованого підходів; порівняльний аналіз та ретроспектива психодидактичних (психопедагогічних) ідей; лінгводидактика та лінгвопсихологія: історичні та сучасні аспекти.

УДК 37.0(477:438)(06)

ЗМІСТ

<i>Авраменко Оксана.</i> Особливості адаптації дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти.....	7
<i>Андросова Анна.</i> Суть прокрастинації та способи протидії.....	11
<i>Бойченко Валентина.</i> Особливості формування готовності майбутніх учителів до полікультурного виховання (в контексті розвитку педагогічного мислення).....	12
<i>Будегай Вікторія.</i> Педагогічні ідеї Я. А. Коменського щодо особистості учителя у порівнянні з ідеями сучасних науковців (на прикладі праці Р. Бойца «Поради викладачам-початківцям»).....	15
<i>Васьківська Галина.</i> Психодидактичні особливості дистанційного навчання у сучасних кризових умовах.....	18
<i>Габінська Алла (Габинская Алла).</i> Гуманізація як стратегія и тактика отечественного образования.....	20
<i>Голуб Ніна.</i> Асоціативні методи в теорії й практиці навчання української мови в закладах загальної середньої освіти.....	24
<i>Гупан Нестор.</i> Потенціал шкільної історії у розвитку критичного мислення учнів.....	27
<i>Дука Тетяна.</i> Дошкільна лінгводидактика: від минулого до сьогодення.....	30
<i>Дячук Павло; Перфільєва Людмила.</i> Теорії зарубіжних та українських учених про походження життя на землі, що вивчаються в курсі «Природознавство».....	35
<i>Жумаділаєва Айгерим (Жумадиллаєва Айгерим).</i> Проблемы и перспективы преподавания географии в школе на английском языке.....	39
<i>Журавко Тетяна.</i> Використання нетрадиційних технік та матеріалів для розвитку креативності учнів на заняттях гурткової роботи.....	41
<i>Івлєва Надія; Жеттісбаєв Жулдиз (Ивлева Надежда. Жеттисбаева Жулдыз).</i> Потенціал курса географии в выборе будущей профессии школьников.....	44
<i>Іщенко Людмила.</i> Творча індивідуальність як педагогічна категорія.....	47
<i>Карнаух Леся.</i> Особливості впливу батьків на процес формування почуття захищеності дошкільника у сучасній сім'ї.....	51
<i>Коберник Олександр.</i> Педагогічні та психологічні основи	

категорії «виховання».....	52
<i>Кожем'якіна Ірина.</i> Сучасний формат післядипломної освіти вчителя початкових класів.....	56
<i>Кононець Наталія.</i> Дидактичний потенціал хмарної платформи Zoom cloud meetings для проведення вебінарів та відеолекцій.....	60
<i>Косянчук Сергій.</i> Соціально спрямовані освітні ситуації як визначник у проєктуванні життєвих стратегій здобувачів профільної освіти.....	63
<i>Котлова Людмила; Котловий Сергій.</i> Чесність особистості в історичній педагогічній парадигмі.....	68
<i>Кравчук Інна.</i> Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності...	73
<i>Кравчук Неля.</i> Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості як чинника професійної стійкості майбутнього психолога: стресостійкість та тайм-менеджмент.....	76
<i>Кришмарел Вікторія.</i> Основні підходи до роботи з візуальними джерелами через запитання.....	80
<i>Малієнко Юлія.</i> Теоретичні аспекти інтегрованого підходу до реалізації компетентнісно орієнтованого навчання історії.....	87
<i>Мельникова Ольга.</i> Психолого-педагогічні чинники формування моральних установок сучасних дошкільників.....	90
<i>Мороз Ірина.</i> Формування медіаграмотності страшокласників засобами практикуму «Історія України в джерелах»	93
<i>Мороз Петро.</i> Особливості інтегрування медіаосвіти в практикум «Історія України в джерелах».....	95
<i>Осадченко Інна.</i> Загальні аспекти сутності поняття «академічна доброчесність»	98
<i>Підлипняк Ірина.</i> Підготовка педагогів дошкільної освіти крізь призму сьогодення.....	99
<i>Пометун Олена.</i> Розвиток критичного мислення і медіаграмотності учнів: потенціал і проблеми.....	105
<i>Ремех Тетяна.</i> Учнівські дебати за кордоном та в Україні: порівняльний аналіз.....	109
<i>Рябошанка Ольга.</i> Психолого-педагогічні особливості підготовки вчителів до гуманізації освітнього процесу.....	114
<i>Сергійчук Олена; Багно Юлія; Хмельницька Олена; Ткаченко Лариса.</i> Самостійна робота студентів як важлива складова освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.....	117

<i>Соколова Світлана (Соколова Светлана).</i> Естетика народной тряпичной куклы в развитии художественно-творческих способностей у учащихся начальных классов.....	122
<i>Стеценко Надія.</i> Особливості формування організаційної культури керівника освітнього закладу... ..	131
<i>Тодоровська Олена.</i> Життєвий успіх, як критерій стресостійкості особистості психолога в сучасному суспільстві....	136
<i>Трофайла Наталія.</i> Сучасні дослідження в галузі лінгводидактики.....	139
<i>Чутора Єлизавета (Чутора Єлизавета).</i> Формирование национального самосознания у учащихся учреждений общего среднего образования.....	143
<i>Шелестова Людмила.</i> Зміст навчання як чинник розвитку творчих здібностей учнів старшої школи.....	148

3. Рябцева [Шимлина] И. В. Методическая система предпрофильной подготовки школьников в процессе обучения географии. География в школе. 2011. № 6. С. 46–49.

Іщенко Людмила

д. пед, н., професор, завідувач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

ТВОРЧА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Процес формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку передбачає, насамперед, осмислення змісту педагогічної категорії «творча індивідуальність людини» та його педагогічного наповнення.

Спроби визначити якісні характеристики індивідуальності людини робилися давно: вивчалися «вільна індивідуальність» як найвищий ступінь розвитку роду людина (К. Маркс), «справжня індивідуальність» (Е. Ільєнко), «розвинута індивідуальність» (О. Асмолов), «абстрактна індивідуальність», «рефлексуюча індивідуальність», «потенційна індивідуальність» (Ю. Гагін), «інтегральна індивідуальність» (В. Мерлін) та ін. Але ці поняття щодо конкретної творчої людини є для нас недостатніми, неточними, вони не відображають сутності цього явища.

Поняття «творча індивідуальність людини» не розглядається спеціально в жодному словнику. Воно зустрічається в низці педагогічних досліджень (Р. Богданова, М. Борисенко, О. Іванова, В. Кан-Калик, В. Кузьменко, М. Мажар, В. Максакова, Л. Мільто, Л. Новікова, В. Сластьонін, О. Отич та ін.). Але більшість авторів не пояснюють, що саме вони вкладають у зміст цього поняття, вживають його як синонім до поняття «індивідуальність» (наприклад, В. Максакова, Л. Новікова). Як синонімічні в цих роботах нерідко використовуються і поняття «творча індивідуальність» і «творча особистість». Всі названі поняття («індивідуальність», «творча індивідуальність», «особистість», «творча особистість») не є тотожними, хоча й перебувають у прямій взаємозалежності [2, с. 105; 174].

Вирішення поставленого завдання передбачає вибір своєрідного вектора і таким орієнтиром для нас є гуманізація освіти, головна мета якої – допомога в реалізації людського потенціалу. При цьому важливо відзначити, що кінцевого списку здібностей і якостей людини не існує. Маючи на увазі багатогранну нескінченність людської природи, дослідники-гуманісти виділяють одну з головних і маловивчених якостей у людини – відкритість нескінченним можливостям (Б. Гершунський, М. Каган, А. Орлов, В. Шадриков та ін.).

Проблематика розвитку індивідуальності людини як головної цінності буття висвітлюється як у філософії (Е. Корабльов, С. Корсаков, Е. Фромм та ін.), так і в психології (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, А. Маслоу, С. Рубінштейн та ін.). Учені розцінюють індивідуальність як джерело творчої активності людини, що відповідає за механізми її самоактуалізації та самореалізації. У зв'язку з цим творчість визначається як невід'ємна характеристика індивідуальності людини, а для більш точного опису вживається сполучення «творча індивідуальність» [1; 2].

При зверненні до дослідження сутності творчої індивідуальності важливо виявити: яким чином описується сутність людини філософським вченням. Це робиться нами для того, щоб визначити загальні для філософії та педагогіки поняття і забезпечити теоретичну цілісність осмислення досліджуваного феномену.

У філософському аспекті проблема творчої індивідуальності досліджувалась А. Арсеньєвим, В. Біблером, М. Каганом, І. Коном, І. Резвицьким та ін.). Знання про сутність людини, рушійні сили становлення і розвитку особистості, про призначення і сенс життя, моральні обов'язки, духовні цінності і їх місце в житті людини, про співвідношення біологічного та соціального у ній складають основу антропологічного знання. Відомо, що загальна антропологія вивчає людину як біологічний вид, тоді як філософська антропологія розглядає людину як цілісне унікальне явище [2, с. 106].

Використання антропологічного підходу на філософському рівні, вважає Р. Богданова, дає підстави до визначення творчої індивідуальності як педагогічної категорії з позиції цілісності людини, в єдності соціального та екзистенційного [2]. Педагогічна

антропологія визначається як наука про людину, «яка виховує і яка виховується». Педагоги-антропологи досліджують взаємодію біологічних, соціальних і духовних чинників у структурі особистості. Сутність людині задана у вигляді можливостей, які здатні реалізуватися в певних умовах і в результаті докладання власних зусиль індивіда, що наділений для цього необхідними життєвими силами і засобами. Ця можливість реалізується у формі людської індивідуальності в актах і процесах саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, самовиховання. Можливість завжди відкрита світу, вона безмасштабна і невичерпна як у самозбагаченні, так і в її пізнанні, описі.

Отже, антропологія є цілісним філософсько-науковим знанням про людину в єдності її матеріального і духовного розвитку, і водночас це основний методологічний принцип усіх гуманістичних педагогічних парадигм. Крім того, антропологічний підхід задає найбільш загальні характеристики людини як індивідуальності. Такими характеристиками є цілісність, відкритість і незавершеність, необмеженість можливостей людини.

Таким чином, аналізуючи різні погляди, зазначимо, що індивідуальність, передусім, пов'язується із сутністю людини, з її екзистенційним аспектом, з неповторністю її внутрішнього світу, з її здатністю пізнавати саму себе. Проведений аналіз філософських поглядів є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє виявити індивідуальність людини як унікальну, неповторну характеристику, яка регулює механізм саморозвитку.

Особливого відтінку набуває термін «індивідуальність» при сполученні зі словом «творчість». Різним аспектам творчості: сутності, процесу, творчим якостям і їх розвитку – присвячено великий масив філософської, психологічної, педагогічної літератури.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що творча індивідуальність є сутнісною категорією різних галузей науки: теорії творчості, адже інтегральною якістю творчої особистості є її творча індивідуальність (О. Отич, В. Рибалка, Л. Собчик), психології індивідуальності (О. Асмолов, Б. Вяткін, Є. Ільїн, О. Лібін, В. Кузьменко, В. Мерлін, І. Резвицький, С. Рубінштейн та ін.); педагогіки індивідуальності (Н. Борисенко, С. Гільманов, О. Гребенюк, М. Мажар, О. Отич та ін.), педагогіки творчості

(С. Гаврилюк, В. Кан-Калик, О. Листопад, Н. Мільто, С. Сисоєва, С. Уфимцевата ін.), креативної акмеології (Н. Вишнякова) та ін.

Вищезазначеними вченими термін «творча індивідуальність» уживається для підкреслення не лише наявності індивідуальності як інтегральної якості, рівня розвитку особистості, а й утілення цієї індивідуальності у творчій активності як об'єктивно значущій результативності творчості у певній галузі людської практики. Якщо індивідуальність – сутнісна якість особистості, то творчість – сутнісна якість певної, а не будь-якої особистості, яка проявляється у певних видах діяльності [2, с. 109; 444].

Розглядаючи творчу індивідуальність, що проявляється у певній діяльності, слід розглядати цей феномен не у всіх дієвих суб'єктів, а лише у тих, у кого вже проявилися індивідуально забарвлені творчі якості. Звичайно, кожна особистість певною мірою володіє творчою індивідуальністю, але для розвитку розглянутої галузі важливі ті, хто проявив себе у ній. Тому потрібно не порівнювати, хто із суб'єктів діяльності є найбільш творчою індивідуальністю, а вести мову про тих, хто виявляє і реалізує у творчості (і творчо) свою індивідуальність, однією з характеристик якої є творчість [2, с. 110].

Центральною фігурою у реалізації завдань формування творчої індивідуальності дошкільника є вихователь, і саме від його підготовленості залежить успішність формування означеної якості в дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Асмолов А. Г. Психология индивидуальности: методологические основы развития личности в историко-эволюционном процессе: уч. Пособие. Москва: Изд-во МГУ, 1986. 96 с.
2. Грітченко А. Г., Іщенко Л. В. Педагогічна категорія «творча індивідуальність особистості». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / гол. ред. М. Т. Мартинюк. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. Вип. 2. С. 66–74.